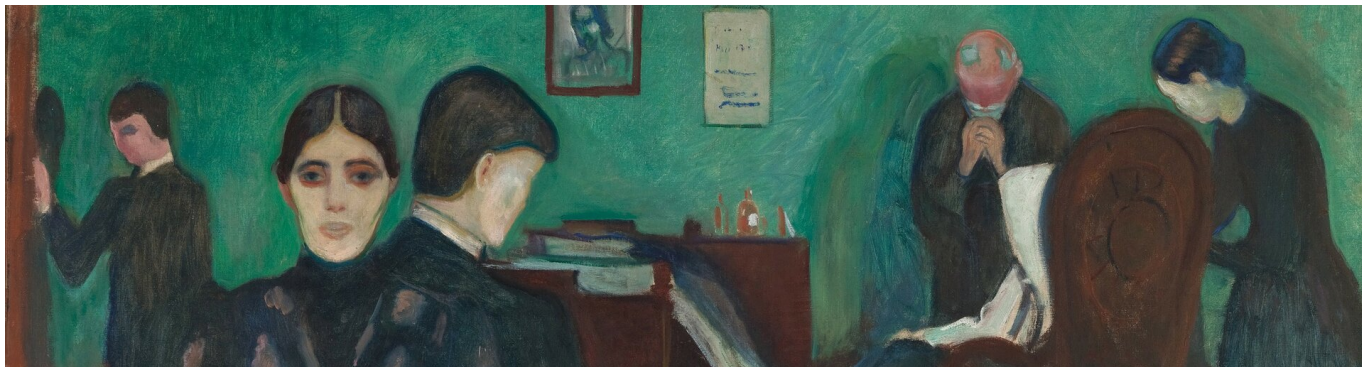

Młodopolskie krzywdy i cierpienia

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Schemat](#)
- [Prezentacja typu TED](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: Jan Kasprowicz, *Moja pieśń wieczorna*, [w:] *oezja drugiej połowy XIX wieku (pozytywizm – Młoda Polska). Antologia*, oprac. J. Bajda, wybór J. Bajda, Wrocław 2007, s. 226–227.
- Źródło: Leopold Staff, *Krysta spod płota*, [w:] *Wybór poezji*, wybór M. Jastrun, Wrocław 1963, s. 81–86.
- Źródło: Wacław Berent, *Próchno*.

Młodopolskie krzywdy i cierpienia

Edvard Munch, *Śmierć w pokoju chorego*, 1893

Źródło: domena publiczna.

Tematyka cierpienia zajmuje jedno z naczelných miejsc w literaturze Młodej Polski. Powodem wyeksponowania negatywných aspektów życia były specyficzne nastroje panujące wśród pokolenia schyłkowców. W obliczu upadku wartości, zwątpienia w prawdy naukowe i religijne, modernistom pozostawał świat własnych przeżyć wewnętrznych będący jedynym kryterium prawdy. Pozbawieni tradycyjnych wzorców kulturowych stawali przed trudem egzystencji, jej sensem, przypadkowością i kruchością.

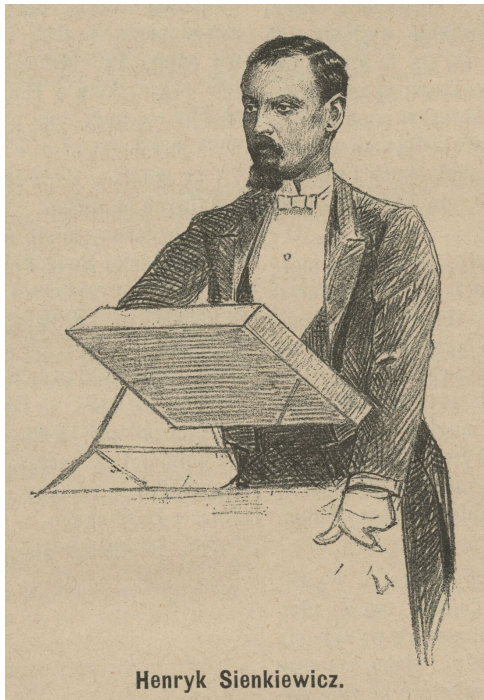
Twoje cele

- Wskażesz rodzaje krzywd i cierpień opisywanych w literaturze modernistycznej.
- Rozpoznaś sposoby ukazywania cierpienia charakterystyczne dla poszczególných kierunków literackich epoki Młodej Polski.
- Wyjaśnisz, dlaczego sztuka doby modernizmu eksponowała tematykę cierpienia.
- Scharakteryzujesz poetę młodopolskiego oraz jego rozterki egzystencjalne.

Przeczytaj

Pokolenie ludzi cierpiących

Cierpienie fizyczne nie było dla młodo Polan najtragicznijszym doznaniem. O wiele trudniejsze do przetrwania okazywało się cierpienie psychiczne spowodowane zanegowaniem praw moralnych i stałych punktów odniesienia, dzięki którym ludzie odnajdują się w świecie. Wyzwolenie z tak zwanych przesądów religijnych oraz sceptycyzm wobec naukowego postępu modernistki uznali za szczytowy poziom wysublimowania kultury europejskiej. Ten szczyt był jednocześnie jej końcem – oznaczał degrengoladę i zupełne podważenie jej znaczenia. Tak narodził się XIX-wieczny **dekadentyzm**, który rozprzestrzenił się w świecie artystycznym Starego Kontynentu.

Henryk Sienkiewicz (rysunek nieznanego autorstwa z 1889 roku)

Źródło: domena publiczna.

Jako jeden z pierwszych zwrócił uwagę na ten problem Henryk Sienkiewicz (1846–1916), który w powieści *Bez dogmatu* (1891) w postaci głównego bohatera Leona Płoszowskiego przedstawił sylwetkę typowego schyłkowca. Protagonista przeżył głęboko wszystkie światopoglądowe rewolucje swoich czasów. Początkowo, jako zagorzały pozytywista, wierzył w potęgę ludzkiej wiedzy, lecz w obliczu kapitulacji nauki wobec niezbadanych tajemnic istnienia zarzucił te ideały. Zwrot ku duchowości był już jednak dla niego niemożliwy. Zwątpiwszy w dogmaty, nie potrafił doznać w czasie kościelnych nabożeństw przeczucia istnienia sfery transcendentnej.

Uznał więc, że jedyną wartością, która może nadać sens jego życiu, jest miłość. Niestety,

nawyk wątpienia skaził również jego przeżycia emocjonalne. Niezdolność do działania, zwleknięcie z podjęciem ważnych decyzji, uleganie chwilowym nastrojom – to wszystko wynikało z objętej wcześniej postawy życiowej, naznaczonej problemami XIX wieku. Kreując bohatera *Bez dogmatu*, Sienkiewicz doskonale odzwierciedlił tendencje panujące w młodszym pokoleniu. Jego powieść – w zamierzeniu krytyczna – stała się dla niektórych wzorcem postępowania. Odnaleźli oni w niej zrozumienie dla własnych myśli, podobnie jak w dekadensckich lirykach Kazimierza Przerwy-Tetmajera (1865–1940).

Wrzuceni w niesprawiedliwy świat

Schyłkowe nastroje zaowocowały powstaniem nowych kierunków w sztuce, które akcentowały ciemną stronę ludzkiej egzystencji. Materialną nędzę przedstawiały utwory **naturalistyczne** ukazujące rzeczywistość bez jakichkolwiek upiększeń, niekiedy koncentrujące się właśnie na obrazach krzywdy i opisach brudu. Rozterki duchowe stały się natomiast głównym tematem sztuki **symbolistycznej**, choć ta programowo operowała wieloznacznością – sugerowała, zamiast nazywać rzeczy wprost. Niepokoje **metafizyczne** epoki w sposób bezpośredni wyrazili dopiero ekspresjoniści w okresie dwudziestolecia międzywojennego, ale pierwsze zwiastuny preekspresjonizmu pojawiły się już w dobie modernizmu.

W porównaniu z symbolizmem, w **ekspresjonizmie** bardzo istotną rolę pełniła problematyka moralna. Utwory pisane w tym duchu wyrażały zaczerpnięte z filozofii gnostycznej przekonanie, że świat materialny jest zły, a duchowa część człowieka została do niego wrzucona bez własnej woli i jest skazana na cierpienie. Bezmiar niesprawiedliwości i krzywd mający miejsce w ziemskiej rzeczywistości ukazywano poprzez stosowanie **hiperboli**. Poza poetyką wyolbrzymienia, w utworach ekspresjonistycznych często wykorzystywano konwencję groteski, łączącą elementy komizmu i tragizmu w kreacji świata przedstawionego.

Franz von Stuck, *Dziki pościg*, ok. 1888

Źródło: domena publiczna.

W polskiej poezji wątki ekspresjonistyczne przyjęły się bardzo wcześnie, szczególnie za sprawą twórczości hymnicznej Jana Kasprowicza (1860-1926). W podniosłych utworach artysty został wysłowniony kryzys światopoglądowy pokolenia przełomu XIX i XX wieku.

Pesymistyczną refleksję o współczesnym świecie Kasprówicz doprowadził do maksimum, dostrzegając źródło grzechu w postępowaniu samego Boga. *W Mojej pieśni wieczornej* to jednak człowiek, skażony bezprawiem materialnego świata, staje się przyczyną cierpienia własnego i innych ludzi:

((Jan Kasprówicz

Moja pieśń wieczorna

[fragmenty]

Boże!

Czemu mnie karzesz?

W tych rozżarzonych stanąłeś przestworzach,
cały spłomienion, większy niż przestwory,
z krzyżem ogromnym, płomienistym w dłoni
i rozżagwiony rzucasz na mnie świat...

Karz mnie!

Bom ci ja człowiek, który wyszedł z grzechu
i prześladowan był przez grzech – do końca!

Moja to wina!

[...]

Zabiłem brata,

bo mi się worał w miedzę

i naręcz owsa mi wyjął

dla swego konia –

moja to wina, moja wielka wina!

Chęć mi raz przyszła obłądna,

ażebym kopać dla siebie mogiłę,

bo mi się życie stało cmentarzyskiem,

i w tę mogiłę wtrąciłem bliźniego,

tak, że oszalał między umarłymi!

Moja to wina!

Uwiodłem żonę przyjaciela –

moja to wina!

Pod prób sąsiada kazałem podrzucić

dziecko, zrodzone z mego rozbestwienia.
A raz to grzech mi tak zaciemnił oczy,
żem po omacku szedł w przepastną głębię
straszego lasu
i, jadowite wyszukawszy ziele,
świat nim stłumiłem w poczęciu.
Moja to wina, moja wielka wina!

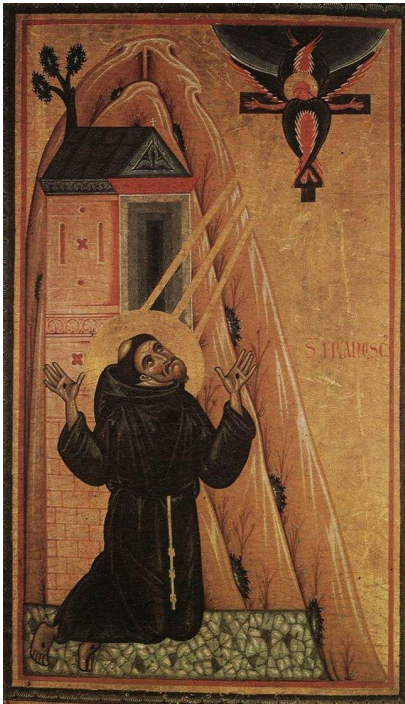
Źródło: Jan Kasprówicz, *Moja pieśń wieczorna*, [w:] *oezja drugiej połowy XIX wieku (pozytywizm – Młoda Polska)*.
Antologia, oprac. J. Bajda, wybór J. Bajda, Wrocław 2007, s. 226–227.

Sztuka ekspresjonistyczna była nazywana krzykiem duszy człowieka, który rozpaczliwie usiłuje wyrazić swoją tragiczną egzystencję w świecie pozbawionym moralności i duchowości. Dlatego też – podobnie jak naturaliści – twórcy zaliczani do tego kierunku nie wstrzymywali się przed opisywaniem makabrycznych i przerażających obrazów ludzkiej krzywdy i bólu.

Pogodne znoszenie cierpienia

Obok pesymistycznych tendencji młodopolskiej sztuki istniał również nurt o odmiennych założeniach, zanurzony w myśli franciszkańskiej. Postać Biedaczyny z Asyżu stała się dla niektórych modernistów natchnieniem do przełamania dekadencckich nastrojów epoki. Pociągała ich prostota wiary świętego, ale też jej duchowa głębia i autentyczność. Z jednej strony życie Franciszka z Asyżu dawało wiele przykładów idyllicznej radości objawiającej się w dobroci dla zwierząt, miłości do wszystkich ludzi i nuceniu wesołych pieśni. Z drugiej strony święty był przykładem człowieka cierpiącego z powodu niezrozumienia przez świat, dobrowolnie znoszącego trudy głodu i ubóstwa oraz obdarowanego stygmatami – fizycznymi znakami męki Chrystusa.

Literatura młodopolska podkreślała obydwa aspekty biografii świętego. Bardzo ważna stała się postawa ofiarowania swojego bólu na rzecz wyższego dobra. Ideę „radości doskonałej”, która według Franciszka oznaczała umiejętność błogosławienia Bogu i ludziom w obliczu największej męki, rozważali młodopolscy artyści, tacy jak Jan Kasprówicz czy Tadeusz Miciński (1873–1918). Popularna okazała się również wywodząca się z literatury franciszkańskiej sylwetka prostaczka lub prostaczki – osoby

“

Maestro della Croce, *Święty Franciszek z Asyżu*
otrzymujący stygmaty, ok. 1240-1250
Źródło: domena publiczna.

niewykształconej i prostodusznej,
niedoświadczającej metafizycznych
niepokojów epoki. Człowiek wierny i ufny,
obywający się bez skomplikowanych
przemysłów, ukazywany był jako wzór
szczęśliwości. To samo dotyczyło osób
szalonych, żyjących we własnym, zamkniętym
świecie. Przekonanie o ich niewinności
i pokornym znoszeniu znojów życia
opisywano niekiedy z przymrużeniem oka –
tak jak w wierszu Leopolda Staffa *Krysta spod*
płota:

Leopold Staff

Krysta spod płota

[framgmenty]

Krysto spod płota! Cześć ci, cześć
I chwała mocy czarta!
Rozgłosić chcę o tobie wieść,
Bo jesteś sławy warta.
Pochwalon Bóg w osobach trzech
I diabłu jedna świeczka:
Pierwszy dał ból, a drugi śmiech
I toczy się ich sprzeczka.

...Zakwitły czyste lilie i róża miłosna...

Krysto spod płota! Lecz twych ust
Śmiech straszny, obłąkańczy,
Gdy ramię twe wśród brudnych chust
Niemowlę nagie niańczy,
Gdy śpiewasz błędnie, a twój wzrok
Przed siebie patrzy tępy
I gdy twój chwiejny płąsa krok,
I szmat potrząsa strzępy.

...Już wiosna...

Krysto spod płota! Dał ci schron
Zwalony, stary cmentarz...
Żegnasz się, kiedy bije dzwon,
Lecz po co, nie pamiętasz.
Twych włosów rozczochrany splot
Lśni żdźbłami żółtej słomy,
Chłoszcze go wiatr i deszcze słot,
A oświecają gromy.

Krysto spod płota! Władców dwóch
Waśnią o świat się kłóci.
Zwycięży pewno jasny duch,
Lecz ciebie cep ich młóci,
O cześć się toczy bój i trwa,
Dopóki gwiazdy świecą.
Cóż winnaś? Lecz gdzie rąbią drwa,
Wiadomo: drzazgi lecą.

Krysto spod płota! Bóg dał ból,
Bo chciał dać i zasługę.
Życie nie miód, a świat nie ul...
Lecz diabeł dał kolczugę,
Od której się odbija cios,
Co godzi w pierś nierzadko.
Bóg ci zgotował twardy los,
Czart zrobił cię wariatką.

Krysto spod płota! Wielką bies
Wyrządził tobie szkodę:
Nie możesz cierpieć ni lać łez,
Więc jak ci wziąć nagrodę?
A był już gotów rzadki szlak,
Co wieść miał do zapłaty,

Lecz ty jak leśny śpiewasz ptak,
Bezwiedna jako kwiaty.

Krysto spod płota! Łachman twój
Już zgniłą trąci pleśnią.
Lecz ciebie twój nie razi strój,
O innym myśli nie śnią.
Czy rów, czy więzień ciemny kąt,
Ty śmiejesz się bezmyślnie
I szczerzysz białych zębów rząd,
I usta masz jak wiśnie.

[...]

Krysto spod płota! Których Pan
Miłuje, tych doświadcza.
Chce pić spragniony? Zbij mu dzban,
To serca myśl doradcza.
Gdy do więzienia wiódł cię stróż
– Wszak winnaś, boś bezdomna –
Ty w tej najlepszej chwili – cóż? –
Upadłaś nieprzytomna.

Krysto spod płota! Żle to, źle!
Umartwiać trzeba ciało.
Śmiałaś się wstawszy – zgrzyt po szkle! –
I tak już pozostało.
Z wdzięcznością trzeba było lec,
Gdzie cię rzuciła dola,
A oszalałaś zamiast rzec:
Niechaj się dzieje wola...

[...]

Krysto spod płota! Jasna rzecz!
Śmiech z piersi się wyrywa!

Dopiero teraz zgadłem, przecz
Ty jesteś tak cnotliwa.
Odkryłem cnoty tajną nić:
Gdy męka rządzi światem,
Aby cnotliwym jak ty być,
Potrzeba być wariatem!

[...]

Źródło: Leopold Staff, *Krysta spod płota*, [w:] *Wybór poezji*, wybór M. Jastrun, Wrocław 1963, s. 81–86.

Ironiczny ton wiersza nie przeczy jednak fascynacji Staffa franciszkanizmem. Biedaczyna z Asyżu był dla niego jednym z tych autorytetów, które uczyły wyzwolenia z pesymizmu i znajdowania sensowności w cierpieniu. Podobna postawa przyjmowana względem przeciwności losu inspirowała rzesze innych młodopolskich twórców, wśród których był także brat autora *Deszczu jesiennego* – Ludwik Maria Staff (1890–1914). Świadectwem młodopolskiego zainteresowania ideałami świętego dostrzegalna jest także powieść Wacława Berenta (1878–1940) *Żywe kamienie* (1918), opowiadająca o losach średniowiecznych wędrownych artystów.

Słownik

cyganeria (bohema)

określenie środowiska artystycznego charakteryzującego się niekonwencjonalnym stylem życia, pogardą dla obyczajowości ogółu społeczeństwa, spędzającego czas na tworzeniu sztuki oraz zabawach

dekadentyzm

(fr. *décadence* – chylenie się ku upadkowi, łac. *decadentia* – schyłek) – postawa, która ukształtowała się pod koniec XIX wieku, charakteryzująca się pesymistycznym podejściem do rzeczywistości, przekonaniem o zmierzchu kultury i poszukiwaniem sposobów na zapełnienie odczuwanej pustki. Duży wpływ na rozwój dekadentyzmu miały filozofia Artura Schopenhauera oraz powieść Jorisa-Karla Huysmansa *Na wspak* nazywana przez współczesnych „biblią dekadentyzmu”

ekspresjonizm

(łac. *expressio* – wyraz, wyrażenie) – kierunek w sztuce, który rozwinął się na początku XX wieku, zainspirowany głównie twórczością artystów niemieckich. Skupiał się na poszukiwaniu wyrazu dla silnych wewnętrznych przeżyć emocjonalnych, poruszał

tematykę duchową, metafizyczną. Utwory ekspresjonistyczne charakteryzował indywidualizm, hiperboliczny styl, radykalne rozdzielenie sfery ducha i materii

gnoza

(gr. *gnōsis* – wiedza, poznanie) – swoisty rodzaj wiedzy uzyskanej z poznania opartego na intuicji i kontemplacji w odróżnieniu od wiedzy wynikającej z uczenia się i doświadczenia zmysłowego. Pojęcie oznaczające wiedzę mającą pochodzić z pozaintelektualnej intuicji uzyskiwanej przez wewnętrzne oświecenie lub wtajemniczenie. Według gnostyków gnoza zastępuje zarówno wiarę religijną, jak i naturalne poznanie ludzkie

hiperbola

(stgr. Ὑπερβολή, łac. *superlatio*) – środek stylistyczny polegający na zamierzonym wyolbrzymieniu w opisie jakiejś rzeczy, zjawiska

metafizyka

(gr. *ta meta ta physika* – to, co ponad fizyką) – jedna z głównych dyscyplin filozofii rozważająca ogólne własności bytu i ostateczne przyczyny rzeczy; w potocznym rozumieniu oznacza wszystko to, co wybiega poza możliwość naukowego wyjaśnienia

naturalizm

(fr. *naturalisme* < łac. *naturalis* – przyrodniczy, naturalny, wrodzony) – prąd literacki powstały w 2. poł. XIX w., wykorzystujący osiągnięcia nauk przyrodniczych, związany z poglądami deterministycznymi i ewolucjonistycznymi, często operujący silnymi środkami wyrazu, niestroniący od szczegółowego opisywania scen drastycznych, ukazujący ludzi jako organizmy biologiczne. Utwory naturalistyczne były zbliżone do konwencji dokumentu, ich narracja fabularna sprowadzała się najczęściej do przedstawienia kwestii społecznych poruszanej w utworze. Naturaliści opisywali zazwyczaj życie niższych warstw społecznych w ich codziennym środowisku, ukazując takie problemy, jak brak higieny, edukacji, ucisk wyższych klas i niesprawiedliwość losu

symbolizm

(gr. *symbolon* – symbol) – kierunek w sztuce zapoczątkowany przez poetów francuskich w II połowie XIX wieku, zakładający rezygnację z bezpośredniego opisu emocji, opierający się na sugerowaniu wzruszeń i nastrojów, operujący wieloznacznymi symbolami w celu wyrażenia treści, które nie mają jednoznacznego określenia w systemie językowym

Schemat

Polecenie 1

Przyjrzyj się schematowi i wpisz do poniższej tabeli dodatkowe cytaty ilustrujące cierpienie bohaterów *Dies irae*, *Rozdzióbią nas kruki, wrony* i *Chłopów*.

UTWÓR	CYTAT
<i>Dies irae</i>	
<i>Rozdzióbią nas kruki, wrony</i>	
<i>Chłopi</i>	

Polecenie 2

Wyjaśnij, w czym przejawia się cierpienie bohaterów *Dies irae*, *Rozdzióbią nas kruki, wrony* i *Chłopów*. Sformułuj wypowiedź pisemną liczącą co najmniej 120 słów.

Źródło: Jan Kasprowicz, *Dies irae*, [w:] tegoż, *Wybór poezji*, oprac. J. J. Lipski, Kraków 1990, s. 158–173.

Źródło: Stefan Żeromski, *Rozdzióbią nas kruki, wrony*, Warszawa 1956, s. 7, 9, 10, 12.

Źródło: Władysław Stanisław Reymont, *Chłopi*, oprac. F. Ziejka, Wrocław 1991, t.1: s. 144, 516-517; t.2: s. 444, 653.

Polecenie 3

Porównaj postawy bohaterów wobec cierpienia we fragmentach tekstów. Stwórz grafonotkę, w której wskażesz cechy wspólne i różne dla wszystkich tekstów.

Prezentacja typu TED

Polecenie 1

Na podstawie wykładu dr hab. Justyny Bajdy scharakteryzuj poetę młodopolskiego, jego rozterki i postawę życiową.

Film dostępny pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/DuLkP5V5j>

Film nawiązujący do treści materiału pod tytułem Młodopolskie krzywdy i cierpienia.

Polecenie 2

Zanotuj przebieg procesu kształtowania się światopoglądu młodopolskiego twórcy, o którym mówi wykładowczyni.

Ćwiczenie 1

Dopasuj tytułu utworów do ich autorów, których wymienia literaturoznawczyni.

Fałsz, zawiść...

Charles Baudelaire

O czym się nawet myśleć nie chce

Kazimierz Przerwa-Tetmajer

Albatros

Gabriela Zapolska

Ćwiczenie 2

Literaturoznawczyni wspomina w swoim wykładzie o tym, że ptaki (albatrosy, orły, śnieżnobiałe łabędzie) w poezji modernistycznej były symbolami artysty niespełnionego ale i dumnego. Wyszukaj wiersze z tego okresu literackiego, w których pojawia się taka symbolika i zacytuj fragmenty.

Dla nauczyciela

Autor: Maria Gniłka-Somerlik

Przedmiot: Język polski

Temat: Młodopolskie krzywdy i cierpienia

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres podstawowy

Podstawa programowa:

Zakres podstawowy

Cele kształcenia – wymagania ogólne

I. Kształcenie literackie i kulturowe.

5. Znajomość wybranych utworów z literatury polskiej i światowej oraz umiejętność mówienia o nich z wykorzystaniem potrzebnej terminologii.

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

I. Kształcenie literackie i kulturowe.

1. Czytanie utworów literackich. Uczeń:

1) rozumie podstawy periodyzacji literatury, sytuuje utwory literackie w poszczególnych okresach: starożytność, średniowiecze, renesans, barok, oświecenie, romantyzm, pozytywizm, Młoda Polska, dwudziestolecie międzywojenne, literatura wojny i okupacji, literatura lat 1945–1989 krajowa i emigracyjna, literatura po 1989 r.;

2) rozpoznaje konwencje literackie i określa ich cechy w utworach (fantastyczną, symboliczną, mimetyczną, realistyczną, naturalistyczną, groteskową);

5) interpretuje treści alegoryczne i symboliczne utworu literackiego;

6) rozpoznaje w tekstach literackich: ironię i autoironię, komizm, tragizm, humor, patos; określa ich funkcje w tekście i rozumie wartościujący charakter;

8) wykazuje się znajomością i zrozumieniem treści utworów wskazanych w podstawie programowej jako lektury obowiązkowe;

9) rozpoznaje tematykę i problematykę poznanych tekstów oraz jej związek z programami epoki literackiej, zjawiskami społecznymi, historycznymi, egzystencjalnymi i estetycznymi; poddaje ją refleksji;

10) rozpoznaje w utworze sposoby kreowania: świata przedstawionego (fabuły, bohaterów, akcji, wątków, motywów), narracji, sytuacji lirycznej; interpretuje je i wartościuje;

11) rozumie pojęcie motywu literackiego i toposu, rozpoznaje podstawowe motywy i toposy oraz dostrzega żywotność motywów biblijnych i antycznych w utworach literackich; określa ich rolę w tworzeniu znaczeń uniwersalnych;

13) porównuje utwory literackie lub ich fragmenty, dostrzega kontynuacje i nawiązania w porównywanych utworach, określa cechy wspólne i różne;

- 14) przedstawia propozycję interpretacji utworu, wskazuje w tekście miejsca, które mogą stanowić argumenty na poparcie jego propozycji interpretacyjnej;
- 15) wykorzystuje w interpretacji utworów literackich potrzebne konteksty, szczególnie kontekst historycznoliteracki, historyczny, polityczny, kulturowy, filozoficzny, biograficzny, mitologiczny, biblijny, egzystencjalny;
- 16) rozpoznaje obecne w utworach literackich wartości uniwersalne i narodowe; określa ich rolę i związek z problematyką utworu oraz znaczenie dla budowania własnego systemu wartości.

2. Odbiór tekstów kultury. Uczeń:

- 5) charakteryzuje główne prądy filozoficzne oraz określa ich wpływ na kulturę epoki;

II. Kształcenie językowe.

1. Gramatyka języka polskiego. Uczeń:

- 1) wykorzystuje wiedzę z dziedziny fleksji, słowotwórstwa, frazeologii i składni w analizie i interpretacji tekstów oraz tworzeniu własnych wypowiedzi;

3. Komunikacja językowa i kultura języka. Uczeń:

- 3) rozpoznaje i określa funkcje tekstu (informatywną, poetycką, metajęzykową, ekspresywną, impresywną – w tym perswazyjną);

4. Ortografia i interpunkcja. Uczeń:

- 1) stosuje zasady ortografii i interpunkcji, w tym szczególnie: pisowni wielką i małą literą, pisowni łącznej i rozłącznej partykuły nie oraz partykuły -bym, -byś, -by z różnymi częściami mowy; pisowni zakończeń -ji, -ii, -i ; zapisu przedrostków roz-, bez-, wes-, wz-, ws-; pisowni przyimków złożonych; pisowni nosówek (a, ę) oraz połączeń om, on, em, en ; pisowni skrótów i skrótowców;

III. Tworzenie wypowiedzi.

1. Elementy retoryki. Uczeń:

- 1) formułuje tezy i argumenty w wypowiedzi ustnej i pisemnej przy użyciu odpowiednich konstrukcji składniowych;

2. Mówienie i pisanie. Uczeń:

- 1) zgadza się z cudzymi poglądami lub polemizuje z nimi, rzeczowo uzasadniając własne zdanie;
- 6) tworzy spójne wypowiedzi w następujących formach gatunkowych: wypowiedź o charakterze argumentacyjnym, referat, szkic interpretacyjny, szkic krytyczny, definicja, hasło encyklopedyczne, notatka syntetyzująca;

IV. Samokształcenie.

6. wybiera z tekstu odpowiednie cytaty i stosuje je w wypowiedzi;

Lektura obowiązkowa

- 28) wybrane wiersze następujących poetów: Jan Kasprówic, Kazimierz Przerwa-Tetmajer, Leopold Staff;

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;

- kompetencje obywatelskie.

Cele operacyjne. Uczeń:

- charakteryzuje światopogląd młodopolskiego twórcy;
- wyjaśnia, w czym przejawia się dramat i cierpienie przedstawiciela Młodej Polski;
- na przykładach literackich wskazuje i interpretuje sposoby artystycznego przedstawiania cierpienia w okresie Młodej Polski;
- zestawia ze sobą postawy wobec cierpienia bohaterów utworów: *Dies irae*, *Rozdzióbią nas kruki, wrony*, *Chłopi*.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- z użyciem e-podręcznika;
- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera;
- rozmowa kierowana;
- grafonotka.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda;
- telefony z dostępem do internetu.

Przebieg lekcji

Przed lekcją

Nauczyciel przed lekcją poleca uczniom zapoznanie się z treścią użytecznych na lekcji fragmentów utworów: *Dies irae*, *Rozdzióbią nas kruki, wrony* i *Chłopi*.

Faza wprowadzająca

W tej fazie lekcji zadaniem nauczyciela jest wprowadzenie atmosfery refleksyjnej. Lekcje może rozpocząć cytatem:

Cierpienie i ból są nieodłączne od rozległej świadomości i głębokiego serca. Myślę, że ludzie naprawdę wielcy zawsze muszą odczuwać na świecie wielki smutek...

Następnie proponuje uczniom interpretację tych słów wypowiedzianych przez Raskolnikowa w dziele Fiodora Dostojewskiego: *Zbrodnia i kara*.

Nauczyciel przechodzi od tej ogólnie poprowadzonej dyskusji do omówienia przykładów polskich. Skupia uwagę uczniów na figurze artysty o – jak życzy sobie Dostojewski – rozległej świadomości i głębokim sercu. Zaznacza, że dziś uczniowie będą zastanawiać się nad wrażliwością na cierpienie twórców Młodej Polski, ale także kreowanych przez nich bohaterów. Podaje cele lekcji i zapisuje jej temat na tablicy.

Faza realizacyjna

Praca z multimedium

Prezentacja TED z udziałem dr hab. Justyny Bajdy

Uczniowie fazę realizacyjną rozpoczynają od pracy z multimedium – prezentacją TED, w której dr hab. Justyna Bajda charakteryzuje postać młodopolskiego poety, jego rozterki, przyczyny cierpienia i sposoby radzenia sobie z nim w procesie twórczym. Uczniowie wykonują polecenia przyporządkowane do tego multimedium.

Ilustracja interaktywna

1. Po zapoznaniu się z pierwszym multimedium i ogólnym obrazem poety młodopolskiego, uczniowie zapoznają się z treścią sekcji „Przeczytaj”, która prezentuje kierunki artystyczne i przykłady literackie podejmujące temat cierpienia.
2. Uczniowie rozpoczynają pracę na fragmentach tekstów, których znajomość wymagana była jeszcze przed lekcją. Praca odbywa się w trzech grupach, a każdej z nich przydzielona jest inna lektura. Zapoznają się z multimedium – ilustracją interaktywną, poszukują odpowiednich cytatów z utworów: *Dies irae*, *Rozdzióbią nas kruki, wrony* i *Chłopi*. Następnie każda z grup, na forum klasy prezentuje wyniki swojej pracy.
3. Cały zespół dokonuje zestawienia postaw wobec cierpienia prezentowanych przez bohaterów utworów. W formie grafonotki wypisują elementy wspólne i różniące. Bardzo istotne jest, by zawarto w zestawieniu odniesienie do symboliki młodopolskiej (tutaj pomocny może być wykład dr hab. Justyny Bajdy).

Faza podsumowująca

W tej fazie nauczyciel dokonuje uporządkowania. Powraca do cytatu zaproponowanego na początku zajęć i poddaje dyskusji, czy postawa opisana przez Dostojewskiego dotyczy poety,

artysty młodopolskiego czy jednak kreowanego bohatera. Czy postawy tych dwóch figur są tożsame? Które przykłady literackie są dowodem na to?

Materiały dodatkowe:

- Justyna Bajda, *Młoda Polska*, Wrocław 2003.
- *Słownik literatury polskiej XIX wieku*, red. J. Bachórz, A. Kowalczykowa, Wrocław 2009.

Wskazówki metodyczne

- Uczniowie mogą wykorzystać multimedium „Schemat” do przygotowania się do lekcji powtórkowej.